

Ψ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS
AND NATIONAL IDENTITY IN TIME OF WAR
AND POST-WAR PERIOD**

Рівне

29-30 листопада 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ:**

збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS AND NATIONAL
IDENTITY IN TIME OF WAR AND POST-WAR PERIOD:**

collection of papers presented
at the International Scientific and Practical Conference

(29-30 листопада 2023 р, м. Рівне)

УДК 159.9+ 316.6

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у воєнний та повоєнний періоди : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2023 р м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне , 2023. 176 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного
гуманітарного університету

(протокол № 12 від 5.12.2023 р.)

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

Луцик Галина Олександрівна
старший викладач кафедри
вікової та педагогічної психології
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна
<https://orcid.org/0000-0003-3905-2038>

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

В умовах війни професії соціального спрямування набувають особливої актуальності та соціальної значущості. Зростає кількість осіб, які потратили у складні життєві обставини, з'являються нові категорії клієнтів, які потребують психологічного супроводу. До майбутніх психологів ставляться високі вимоги щодо їх компетентності та здатності відповідати за прийняті рішення. Професійні рішення лежать у площині морально-етичних цінностей, формують відповідальне ставлення до діяльності та свідчать про міру свободи фахівця.

Кваліфікованої психологічної допомоги та підтримки потребують не лише учасники бойових дій, але й члени їх родин, внутрішньо переміщені особи та й кожен українець загалом. Зазначене вимагає від майбутніх психологів підвищеного рівня професійної компетентності, високого рівня готовності до професійної діяльності та сформованості професійно зумовлених особистісних якостей. До важливих якостей майбутнього психолога слід віднести соціальну відповідальність, розвиток якої набуває особливої актуальності в період війни.

Мета повідомлення – проаналізувати особливості розвитку соціальної відповідальності майбутніх психологів під час формування готовності до професійної діяльності у воєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток почуття соціальної відповідальності є важливим завданням системи професійної освіти, адже відповідальність як соціальна якість складає основу моральних цінностей особистості, що детермінують її вчинки та поведінку, є показником соціальної зрілості особистості. Рівень моральної відповідальності визначає якість виконання професійних завдань майбутніми психологами, стиль спілкування з клієнтами.

Проблема формування соціальної відповідальності у професійній підготовці майбутніх фахівців знайшла часткове відображення у працях сучасних дослідників (Герасимової, Кузьмінського, Кучерявської, Тернопільської). Зокрема, формування соціальної відповідальності психологів заходимо у доробках Балахтар (2023), Шевчук, Шевчук (2014), працівників соціальної сфери — Поліщук (2022), студентів — Безпрозванна (2012), особливості її формування в умовах війни — Піговський (2022).

Зважаючи на посилений науковий інтерес до окресленої проблеми слід визначити зміст зазначеної дефініції. Аналіз наукової літератури дозволяє зробити узагальнення, що соціальна відповідальність розглядається як інтегроване новоутворення у структурі майбутнього фахівця, яке визначає соціально-професійну й особистісну сутність, дозволяє робити усвідомлений професійний вибір та нести відповідальність (Поліщук, 2022), є чинником перетворення знань та уявлень у систему поглядів на суспільство та рефлексія себе в ньому, удосконалення себе як фахівця (Шевчук, Шевчук, 2014).

Будучи важливою складовою компетенції майбутнього психолога, соціальна відповідальність виконує ціннісно-орієнтовну, регулятивну та перетворювальну функції (Шевчук, Шевчук, 2014).

Більшість дослідників (Безпрозванна, 2012; Шевчук, Шевчук, 2014) сходяться на думці, що соціальна відповідальність є системним утворенням і складається з когнітивного (розуміння змісту соціальної відповідальності, усвідомлення прав та обов'язків майбутнього психолога, засвоєння норм поведінки та її регуляція), афективно-мотиваційного (виражається через ставлення до соціально відповідальної поведінки, мотивації щодо її реалізації) та поведінкового (готовність до реалізації соціально відповідальної поведінки) компонентів.

Умовами успішного формування почуття соціальної відповідальності у студентів є, на думку Кузьмінського (2020), зацікавленість в якості навчальної діяльності, формування відповідальних дій, пізнавальних, вольових, діяльнісних, які є компонентами відповідальності, наявність гуманістично орієнтованого контролю та об'єктивної оцінки дій студента, мотивація та стимулювання позитивних результатів навчальної праці (с. 58).

Формування соціальної відповідальності як складової готовності майбутніх психологів до професійної діяльності доцільно розпочинати ще на етапі професійного самовизначення особистості та розвивати в ході навчання в ЗВО. Зазначене уможливорює висновок відносно того, що розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів в умовах війни має стати одним із стрижневих завдань вищої освіти.

Аналіз ОПП «Психологія», ОПП «Практична психологія» першого бакалаврського рівня Рівненського державного гуманітарного університету свідчить про важливість формування соціальної відповідальності та соціальної поведінки зокрема. Адже розвиток соціальної відповідальності, потреба слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності визначені як важливий програмний результат навчання майбутніх психологів.

Розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів в контексті визначеного програмного результату навчання реалізовується в процесі теоретичної та практичної підготовки, науково-дослідної роботи.

Зокрема, Дісковський, Пилипенко (2023) визначають практику під час навчання в ЗВО важливою формою розвитку соціальної відповідальності студентів. В ході практик у студентів формується орієнтація на соціально відповідальну поведінку та перевіряються професійні здібності.

Зазначене дозволяє зробити узагальнення щодо заходів, які спрямовані на розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів. Нами бачаться доцільними наступні заходи щодо розвитку соціальної відповідальності майбутніх психологів:

- доповнення компонентів освітньо-професійної програми окремими темами, завданнями, питаннями, що розкривають зміст соціальної відповідальності та її практичне значення для майбутніх психологів;
- розширення програм практик для здобувачів завданнями, які формують соціально відповідальну поведінку майбутніх психологів;
- залучення студентів до наукової, науково-дослідної діяльності через участь у семінарах, конференціях, круглих столах, тренінгах, діяльності проблемних груп та наукових гуртків;
- активізація волонтерської діяльності, участь у соціальних проектах.

Впровадження зазначених заходів у діяльність закладів вищої освіти сприятиме розвитку досліджуваної якості.

Висновки. Соціально-політична ситуація в країні загострила проблему розвитку соціальної відповідальності у майбутніх психологів. Розвиток соціально відповідальної поведінки майбутніх психологів як важливої особистісної та професійної якості, здійснюється в ході їх професійної підготовки через реалізацію відповідної навчальної та позанавчальної діяльності. Перспективних бачиться розробка та впровадження відповідних

тренінгів розвитку соціальної відповідальності в процесі професійного навчання майбутніх психологів.

Список використаних джерел

1. Балахтар, В. В. (2023). Соціальна відповідальність у професійному становленні майбутніх практичних психологів. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти*. Київ. 9-12.
2. Безпрозванна А. Формування соціальної відповідальності у студентів вищих навчальних закладів. URL: http://library.udpu.org.ua/library_files/stud_konferenzia/2012_1/visnuk_7.pdf
3. Дісковський, В., & Пилипенко, М. (2023). Формування соціальної відповідальності майбутніх учителів фізичної культури Нової української школи в процесі педагогічної практики. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, (1 (27)), 112–120.
4. Кузьмінський, А. (2020). Формування почуття соціальної відповідальності у майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. Вип. 1. 53-59.
5. Піговський, М. (2022). Особливості формування соціальної відповідальності у майбутнього фахівця соціальної сфери в умовах війни в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 3. 112–117.
6. Поліщук, В. (2022). Формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної роботи: системний підхід. *Соціальна робота та соціальна освіта*. Вип. 2 (9). 281-288.
7. Шевчук, О. & Шевчук, С. (2014) Соціальна відповідальність як складова професійної підготовки майбутнього психолога. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. Вип. 2.13. 264-268.

Луцюк Т.І.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національного університету «Острозька академія»
м. Острог, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА КРИЗА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Екзистенційна криза, яка виникає у відповідь на гострі виклики життя, вимагає докладного дослідження, особливо у світлі непередбачуваних соціокультурних змін сучасності. Тому дана криза стала важливим об'єктом дослідження у психологічній науці, адже вона відображає внутрішні конфлікти особистості, яка намагається знайти сенс у змінному та нестабільному світі. Воєнні події та соціокультурні розломи підсилюють інтенсивність екзистенційних переживань, спричиняючи поглиблення внутрішніх конфліктів та підвищення рівня тривожності. Тому дослідження екзистенційних криз у контексті війни є актуальним і важливим для розуміння особливостей психічного здоров'я особистості в сучасних умовах.

Таким чином, екзистенційна криза, що проявляється у відчуттях глибокої тривоги, питаннях щодо сенсу існування та психологічного дискомфорту, є однією з найскладніших форм життєвих криз. Її наявність в умовах воєнних подій посилює її деструктивний вплив на психіку, адже особа стикається не тільки з екстернальними загрозами для її життя, але й з глибокими внутрішніми запитаннями, які часто ведуть до втрати орієнтирів та дезорієнтації у світі. Війна, як зовнішній каталізатор, акцентує увагу на нестійкості життя

та буття, що може призвести до посиленого пошуку відповідей на екзистенційні питання. У таких умовах, особистість може переживати інтенсивний внутрішній конфлікт, де з одного боку є потяг до збереження життя та самозбереження, а з іншого – потреба в осмисленні своєї ролі, місця у світі та пошуку глибинного сенсу існування [1, с. 127-128].

Відомо, що кризи в житті людини відіграють значущу роль у формуванні її особистості та світогляду. Екзистенційна криза, спричинена воєнними подіями, може суттєво вплинути на структуру внутрішнього світу особистості, змінюючи її ціннісні орієнтації, життєві пріоритети та способи адаптації до зовнішніх викликів. Війна, як екстремальна ситуація, вимагає від людини максимальної мобілізації ресурсів для виживання, що може викликати потребу у пошуку нових значень та цілей. Важливо підкреслити, що кризи знаходять місце в житті кожної особистості. Такі труднощі можуть виступати у якості важливого каталізатора розвитку, стимулюючи особистість до самопізнання та пошуку нових горизонтів. Однак, умовах війни екзистенційна криза набуває особливої гостроти, оскільки додається до зовнішніх загроз та невизначеності. Така криза може стати і чинником, що спричиняє значний стрес та тривожність, поглиблюючи внутрішні конфлікти та відчуття відчуженості. Тому дослідження екзистенційних криз в контексті воєнних подій вимагає особливого та комплексного підходу, що враховує специфіку такого стану [2, с. 214].

Отже, в умовах війни людська психіка зазнає надзвичайного навантаження, що може призвести до ряду психологічних проблем та розладів. Серед основних психологічних наслідків такого стану слід відзначити тривожність, яка виникає в результаті безпосереднього впливу невизначеності та постійної загрози; посттравматичний стресовий розлад є іншою поширеною проблемою, коли особистість переживає глибокий стрес внаслідок відчуття безпорадності або безпосереднього свідка жахливих подій; депресія може розвинути в результаті тривалого впливу стресогенних факторів та відчуття безвиході. Додатково, дисоціативні розлади, які характеризуються відчуттям відчуженості від себе або навколишнього світу, також можуть виникнути у відповідь на екстремальний стрес. Зрештою, воєнні події значно впливають на психічне здоров'я людей, призводячи до цілком ймовірних глибоких психологічних розладів [3].

Постійний стрес та травматизм, зумовлені воєнними подіями, роблять значний вплив не тільки на психічний стан людини, але й на її фізіологічний добробут та здатність до соціальної адаптації. Така ситуація часто веде до порушень у звичних механізмах адаптації, які особистість використовує для подолання життєвих труднощів. Поступово, відсутність стабільності та безпеки, а також переживання пов'язані з жорстокістю та насильством війни, можуть призвести до дисбалансу в психоемоційному стані особистості. В результаті, довготривалий вплив таких стресових факторів сприяє розвитку різноманітних психологічних розладів, які ускладнюють нормальне життя особистості та її життєдіяльність у соціумі.

Відповідаючи на виклики, які ставить перед особистістю реальність війни, психологічна підтримка має здійснюватися відповідно до конкретних потреб кожної особи. Це вимагає гнучкого, багаторівневого підходу, який бере до уваги індивідуальність кожного випадку. Системний підхід до психологічної інтервенції дозволяє надавати цілеспрямовану, глибоку підтримку тим, хто зіткнувся з впливом військових дій на своє психічне здоров'я. Така підтримка не повинна обмежуватися лише діагностикою та корекцією психічних розладів. Вона також має бути спрямована на сприяння соціальній адаптації особи, допомогу в осягненні нового життєвого сенсу та напрямку після травматичних подій. Таким чином, комплексний підхід до психологічного відновлення, який включає діагностику, корекцію, профілактику, просвіту, а також соціальну адаптацію і пошук нового сенсу життя, є необхідним для забезпечення психічного добробуту та стабільності осіб, які стикаються з екзистенційною кризою на тлі воєнних подій.

Derpoliuk Elena Features of psychological correctional work with women using meditation tools in a remote setting.....	45
Доній Вікторія Сергіївна Прояви національної ідентичності українців у сучасному культурному просторі	48
Зубкевич Юлія Володимирівна, Широких Анастасія Олегівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського суспільства	51
Ільчук Сергій Соціальна ексклюзія як виклик повоєнної України	52
Іщенко О.В. Соціально-психологічні особливості психологічного клімату в організації у кризовий період.....	55
Кікінежді Оксана Михайлівна, Василькевич Ярослава Зіновіївна Розвиток національної ідентичності сучасної молоді: егалітарний вимір	57
Кожем'яка Юлія Миколаївна, Чередниченко Тетяна Володимирівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського	60
Компанієць Ольга Самооцінка старшокласника як передумова виникнення конфліктної взаємодії з ровесниками.....	62
Краля Катерина Миколаївна Джерела самоефективності особистості.....	65
Красовська Інна Василівна, Парфанович Іванна Іванівна Вплив командних активностей на продуктивність діяльності організації.....	67
Кулакова Лариса Миколаївна Збереження репресованими українцями етнічної ідентичності в умовах заслання.....	70
Кулаков Руслан Станіславович Національна самосвідомість особистості: теоретичні аспекти формування.....	73
Кулеша Наталія Петрівна Психологічні особливості психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб під час війни.....	75
Кутішевська Дарина Психологічні особливості самореалізації жінок зрілого віку....	78
Лазаренко Інеса Станіславівна, Рибак Тетяна Миколаївна Актуальність надання первинної психологічної допомоги викладачам та студентам у надзвичайних ситуаціях.....	80
Левко Олександр Олегович Формування психологічної готовності майбутніх стоматологів до професійної діяльності в умовах сьогодення	83
Литвиненко Світлана Анатоліївна, Ямницький Вадим Маркович Етапи професійно-особистісного розвитку сучасних допомагаючи практиків у системі неформальної післядипломної освіти: досвід символдрами.....	85

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Луцик Галина Олександрівна Розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів під час формування готовності до професійної діяльності у воєнний період.....	87
Луцок Тетяна Іванівна Екзистенційна криза в умовах війни : причини та наслідки..	89
Мельничук Ірина Психологічний розвиток і корекція резильєнтності особистості у воєнний період.....	92
Мешко Олександр Іванович, Павловський Тарас Анатолійович Особливості розвитку професійної стресостійкості працівників сфери надання послуг	94
Момот Марина Анатоліївна Вплив психотравмуючих ситуацій на людей похилого віку.....	97
Ніколайчук Галина Іванівна, Демчук Олена Олександрівна Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів.....	100
Опанасюк Ірина Василівна Роль кольору в осмисленні підлітками власного емоційного контексту та його змін під впливом психотравмуючих обставин.....	103
Охріменко Наталія Павлівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	105
Павелків Віталій Романович Психологічні особливості розвитку національної свідомості та ідентичності студентської молоді у воєнний період.....	108
Паламарчук Володимир Богданович Психологічні детермінанти формування професійного мислення у майбутніх маркетологов.....	111
Паламарчук Владислав Володимирович Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери бізнесу.....	114
Панащук Ігор Миколайович Відповідальність як професійно-особистісна якість майбутнього педагога.....	116
Панченко Оксана Петрівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	118
Панченко Оксана Петрівна Загальнотеоретичний аспект діяльності бізнес-психологів в умовах воєнного стану	121
Полякова Світлана Василівна, Розумний Сергій Михайлович Екстралінгвістичні засоби розкритті психологічного стану людини в умовах сучасної війни.....	123
Радул Ірина Геннадіївна Військовий стрес у дітей.....	126
Радул Сергій Григорович Effect of job related and personal stressors on the pilots.....	128

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Рейко Анастасія Василівна, Орап Марина Олегівна Емоційний інтелект менеджера: ключова компетентність для росту конкурентоспроможності бізнесу у воєнний час.....	131
Савелюк Наталія Михайлівна Асоціативний експеримент у дослідженні семантичних полів вербального стимулу «Україна»	135
Созонюк Ольга Степанівна Психологічний стан і національна ідентичність дітей внутрішньо переміщених осіб: сучасні виклики	137
Сидоркевич Дмитро Йосипович Психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх фізичних реабілітологів до фахової діяльності у воєнний та повоєнний періоди.....	140
Халік Олена Олександрівна Розвиток самоосвітньої професійної компетентності випускників педагогічного ЗВО як умова ефективності відбудовчих процесів у воєнний та повоєнний періоди.....	142
Хаустова Тетяна Миколаївна Соціально-психологічні особливості життєстійкості внутрішньо-переміщених осіб.....	145
Чмут Яна, Широких Анастасія Олегівна Роль засобів масової інформації у формуванні масової свідомості громадян	147
Шевчук Анна Іванівна, Широких Анастасія Олегівна Особливості вияву підвищеної тривожності у підлітків.....	151
Шумик Любов Ростиславівна Детермінанти формування національної самосвідомості.....	153
Щирук Ірина Анатоліївна Психологічні особливості терапії осіб постраждалих на ПТСР: аксіом-особистісний підхід	157
Юрчук Олексій Іванович Основні принципи розвитку національної свідомості у дошкільному віці.....	159
Юрчук Олена Сергіївна Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в умовах війни.....	161
Янкавс Юрій Андрісович Психологічні умови формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	166